

AGRÁR-KÖRNYEZETVÉDELEM ÉS AZ ÉRZÉKENY TERMÉSZETI TERÜLETEK¹ RENDSZERE

Az EU mezőgazdasági reformja

Románia ugyan nem teljes jogú tagja, csupán társult tagja az Európai Uniónak, mégis nagyon fontos, hogy az Unióban zajló agrárátalakítási folyamatok mihamarabb begyűrűzzenek az országba, hiszen a teljes jogú tagság eléréséhez nemcsak a közösségi vívmányokat kell átvenni, hanem az Unió természetvédelmi és mezőgazdálkodási gyakorlatának elemeit is.

Az Európai Gazdasági Közösséget megalapító államok különféle támogatási rendszereket alkalmaztak a mezőgazdasági termelők és általában a mezőgazdaság támogatására. A Római Szerződéssel hozták létre a közös agrárpolitikát (KAP), annak alapelveit és hatáskörét. A Szerződésben rögzített alapelvek megkívánták a termelés és a piaci eszközök (támogatások, export-import, termékminőség, stb.) egységesítését.

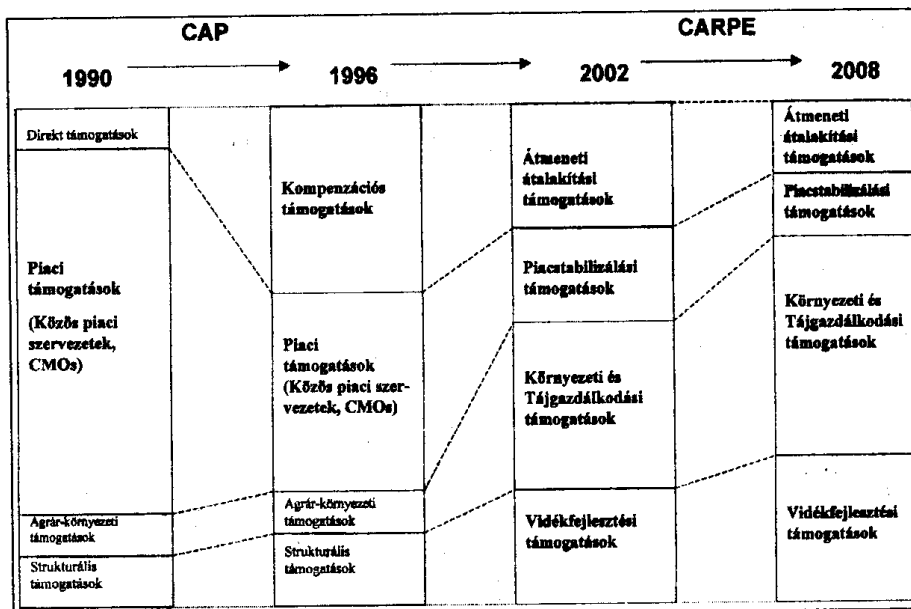
A KAP alanyai a növényi és állati termékek és az elsődlegesen feldolgozott élelmiszerek, a piacsabályozás a termelőkre koncentrált, de végigkövethető a hatása az egész termékpályán, a termelőkön kívül a feldolgozóiparra és a fogyasztókra is. A KAP célkitűzésének finanszírozására hozták létre 1962-ben az Európai Mezőgazdasági és Orientációs Alapot (EAGGF), amely a Közösségi költségvetésnek több mint a felét jelenti, és amely két részből, összetevőből áll:

–*garancia szekció*: a szorosabb értelemben vett agrártámogatási rész, forrásai jóval nagyobbak mint az

–*orientációs szekció* forrásai, amely az agrárium strukturális feltételeinek jobbítását tűzte ki célul (ide tartozik a vidékfejlesztés is).

---

¹ Az angol „*Environmentally Sensitive Area*” magyar megfelelője, használják még a „*környezeti érzékeny területek*” elnevezést is, de a magyar szakirodalomban a jogszabályi hatások miatt is az ÉTT elnevezés honosodott meg.

1. ábra: Az Európai Unió közös agrárpolitikájának átalakítása
(BuckwellReport, 1998)

A Unió agrártámogatásoknak négy fő jellemzőjük van:

1. a kiadásokat teljes egészében a közösségi költségvetés finanszírozza;
2. a farm méretétől függetlenül minden termelő részesül támogatásban, ha igényli azt;
3. normatív támogatási rendszer van (hektárhoz, vagy számosállathoz kötötten);
4. mivel kiszámítható a támogatási rendszer, nagy a termelők biztonsága.

Az 1992-es MacSharry féle KAP-reform legfontosabb törekvései:

- az ártámogatások csökkentése és a közvetlen támogatások növelése;
- a termelés piaci szabályzók aláhelyezése;
- az exporttámogatások csökkentése;
- a vidékfejlesztés megerősítése, a mezőgazdaság és természetvédelem kapcsolatának erősítése.

A KAP (Közös Agrárpolitika) reformjában egy nagyon fontos lépés az 1998-ban kidolgozott tervezet, mely szerint a Közös Agrárpolitika (Common Agricultural Policy) helyett a Európai Közös Agrár- és Vidékfejlesztési Politika (Common Agricultural and Rural Policy for Europe – CARPE) megnevezés szerepel. A javaslat lényege, hogy a jelenlegi gyakorlat (piaci ártámogatások, exporttámogatások) helyett nagyobb hangsúlyt kell fordítani a komplex vidékfejlesztési kifizetésekre, amelyek a természetvédelmi,

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásáiból
kulturális és gazdasági szempontoknak egyaránt megfelelnek. A CARPE igyekszik összhangot teremteni a mezőgazdaság és a vidéki környezet között, négy fő elemből áll:

- az átmenet támogatása,
- piac-stabilizáció,
- környezeti és tájgazdálkodási támogatások,
- vidékfejlesztési támogatások.

A legutóbbi, 1999 tavaszán elfogadott KAP reform (Agenda 2000) az eddigi legátfogóbb reformja a KAP-nak, előnyben részesíti nemcsak a termelők érdekeit, hanem a természet- és környezetvédelmi célkitűzéseket is.

A természetvédelem és mezőgazdaság összekapcsolásának szükségessége

„A mezőgazdaság olyan ipar, amelynek a célja, hogy növényi és állati eredetű termékek előállításával profitot termeljen.”
Albert Thaer²

Ha komolyan vesszük a fenti idézetet, amelyet az elmúlt néhány évtizedben szinte szentírásként be is tartottak a központosított, nagyüzemi gazdálkodás hazai prófétái, akkor nem nagy esély mutatkozik a ma már Európában igen elterjedt nézet meghonosítására, mely szerint a vidéki térségek nemcsak a mezőgazdaság termelés helyszínei, hanem nagyon értékes és sokszínű kulturális, rekreációs, értékteremtő övezetek. Egyre gyakrabban lehet nemcsak szakmai fórumokon hallani a fenntartható fejlődésről, az organikus mezőgazdaságról, vagy ökoagroturizmusról, amelyek mind annak a megjelenítései, hogy nálunk is beindult egy egészséges folyamat, mégpedig a mezőgazdaság és a természetvédelem, vidékfejlesztés összekapcsolása. A falusi ember megtapasztalta, hogy a turizmusnak igen erős jövedelemkiegészítő szerepe van, a vegyszermentes terményeknek, ha nincs is jelenleg még hazai piacuk, igen jövedelmező ágazat lehet a közeljövőben.

A mezőgazdaság általában igen erősen befolyásolja a természeti környezetet, megváltoztatja fizikailag és biológiailag a tájat, a termelési folyamatok hatással vannak az ökoszisztémák dinamikájára és egymáshoz való viszonyára egyaránt. Az erősen iparosított mezőgazdaság figyelmen kívül hagyja a peszticidek és más vegyszerek mellékhatásait, nem számolja be a termelésbe a negatív externáliákat, így ezen módszerekkel művelt te-

---

2 Idézi Ángyán József (2001, p. 107.)

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásáiból
rűletek a nyolcvanas évek végére országos szinten igen leromlottak, felgyorsult a szikesedés, stb.

Románia területének közel kétharmada mezőgazdasági hasznosítás alatt álló terület (kb. 14,7 millió ha), amelyből:

- 9 325 000 ha szántó, (a mezőgazdasági terület 63%-a);
- 518 000 ha gyümölcs és szőlőtermesztés alatt áll (4%);
- 4 904 000 ha legelő, (a mezőgazdasági terület 33%-a).

Az ország mezőgazdasági területeinek termelési struktúrája nem változott jelentősen az elmúlt két évtizedben, a gyümölcsösök által elfoglalt terület nagysága csökkent mintegy 24%-al, a tulajdonjogot tekintve viszont gyökeresen átalakult: ma már közel 90% a területnek magántulajdonban van, míg a rendszerváltozáskor ez az arány jelentéktelen volt. Mivel mezőgazdasági területre vonatkozó mutatók mindegyike jóval meghaladja az EU átlagát, nem kétséges, hogy a mezőgazdaságnak van a legnagyobb hatása a természetes ökoszisztémákra és a védett természeti területekre, értékekre egyaránt. A leglátványosabb változás a talajok gyors leromlása, az erdős területek nagymértékű csökkenése és az extenzív mezőgazdaság (főleg állattartás) visszaszorulása a hegyvidéki területekre.

Agrár-környezetvédelem az Európai Unióban

Az Európai Unió agrár-környezetvédelmi intézkedéseinek legteljesebb csomagját az 1992. évi KAP reform keretében fogadták el, és amely tartalmazza a *2078/92/EGK rendeletet a tájfenntartás és a környezetvédelem követelményeinek megfelelő mezőgazdasági termelés támogatásáról*. Ez a rendelet a mezőgazdasági eljárásokat és azok hatását a természeti környezetre oly módon szabályozza, hogy megfeleljenek a táj gazdálkodás és a környezetvédelem európai normáinak. A szabályozás fontosabb célkitűzései:

- a környezetvédelmi célok elősegítése és a mezőgazdasági termelés mérséklése;
- a környezetorientált mezőgazdaság elősegítése a gazdálkodók közvetlen támogatásával;
- a mezőgazdasági üzemek tevékenységi körének kiszélesítése;
- a foglalkoztatottság bővítése és a vidékfejlesztési célok támogatása.

A fenti célok elérése érdekében a tagországoknak nemzeti programokat kellett bevezetniük, amelyekben keresztül a gazdálkodók támogatást kaphatnak a nemzeti programokban foglalt feltételek teljesítése esetén. A 2078/92 rendelet támogatási prioritásai a következők:

1. Külterjesítés (extenzifikáció):

- műtrágyák és növényvédő szerek használatának csökkentése;
- extenzív növénytermelésre való áttérés, vagy a már bevezetett extenzív termelés fenntartása;
- a hektáronkénti számosállat létszámának az eltartóképességhez való alakítása;
- organikus mezőgazdálkodásra való áttérés;
- szántóterületek visszagyepesítése.

2. A vidék és a természetes tájak fenntartása:

- a természethez és tájhoz alkalmazkodó mezőgazdálkodás;
- a veszélyeztetett helyi növény és állatfajták fenntartása, szaporítása;
- a felhagyott szántó és erdőterületek gondozása;
- szántóföldi művelés alól legalább 20 évre történő természetvédelmi célú földkivonás, parlagoltatás;
- a földterületek biztosítása közösségi tevékenységek számára (turizmus, pihenés, szabadidős tevékenységek).

3. Oktatási és képzési programok a fenti területeken

A fenti területek finanszírozása megfelelt az európai gyakorlatnak, amelynek legfontosabb eleme a szubszidiaritás volt, tehát az EU-s támogatásokat nemzeti hozzájárulások egészítették ki (az Unió támogatás az első célcsoporthoz tartozó területeken – ahová egyébként Közép-Kelet Európa legtöbb államával együtt Románia is tartozik – az összköltségek 75%-át jelentette).

Az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) rendszere

Az agrár-környezetvédelmi intézkedéseket is tartalmazó 2078/92-es tanácsi rendelet határozza meg az ún. térségi célprogramok (Érzékeny Természeti Területek) tervezésének részleteit. Az Unió közös agrárpolitikájának reformja már a kilencvenes évek elején felvetette a természetvédelmi célok megjelenését a mezőgazdálkodásban, a többfunkciós mezőgazdasági modell egyre inkább valóságnak látszik, tehát integrálni lehet – és kell is – a mezőgazdaság szociális, termelési és környezeti feladatait.

1985-ben a birtokszerkezet javításáról szóló 797/85 közösségi rendelet teszi lehetővé az Érzékeny Természeti Területek rendszerének a bevezetését. Az ESA rendszer jellemzői:

- a természetes élőhelyek megőrzését biztosító gazdálkodás támogatása, úgy, hogy a gazdálkodók jövedelemszintje ne csökkenjen;

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásaiból

–ESA-nak olyan területek jelölhetők ki, amelyek tájképi és természetvédelmi szempontból fontosak;

–az ESA területen gazdálkodók támogatásban részesülnek, kifizetést kapnak a környezetkímélő gazdálkodásért;

Látható a fentiek értelmében, hogy az ÉTT rendszere nemcsak területi kategória, hanem igen fontos támogatási rendszer is, melynek hazai bevezetése lehetőséget biztosítana az őshonos fajtákban és fajokban igen gazdag székelyföldi régió számára is kimozdulni a reménytelennek látszó gazdasági és morális-társadalmi recesszióból.

A legújabb európai törvénykezés értelmében a tagállamoknak többéves (minimum ötéves) ún. zonális programot kell elkészíteni és megvalósítani, ami enged bizonyos könnyítéseket, hiszen a Közösség rendelete kötelező érvényű a tagállam számára, de a gazdálkodóknak opcionális.

A zonális programok keretében olyan tájképileg és ökológiajellemzőik alapján homogén területeket kell kijelölni, amelyeken mezőgazdálkodás folyik, és gazdái lehetnek ennek a támogatási programnak. A támogatási programnak kötelezően tartalmaznia kell a következő elemeket:

– a területi lehatárolást;

– a terület természeti és környezeti állapotának, jellemzőinek leírását;

–a javasolt célok leírását, annak megjelölésével, hogy azok miként kapcsolódnak az Unió környezetvédelmi és természetvédelmi jogszabályaihoz;

– a támogatás feltételeit, a feltárások és problémák tükrében;

– a program éves és többéves költségeit.

A rendelet tartalmazza ugyanakkor a maximálisan adható támogatási kereteket, kompenzációs összegeket is, amelyek a csatlakozás után évente 300 és 600 euró/ha jelentenek.

Felhasznált irodalom

ÁNGYÁN József

2001 *Az európai agrármodell, a magyar útkeresés és a környezetgazdálkodás.* Budapest, Agroinform Kiadóház.

ÁNGYÁN J.– PODMANICZKY L. – SZABÓ M. – VAJDÁNE MADARASSY A. (szerk.)

2001 *Az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) rendszere.* Budapest VARGA Péter

2001 *Agrárkörnyezetvédelem az Európai Unióban.* In: *Gazdálkodás*, XLIV. évfolyam 3. szám